

Słowa kluczowe: Ody Salomona, język syryjski, poezja chrześcijańska

Keywords: Odes of Solomon, Syriac, christian poetry

Ks. Piotr Jutkiewicz

Ks. Piotr Jutkiewicz

PONTIFICIO ISTITUTO BIBLICO, RZYM

ORCID: 0000-0003-4112-7705

„OTWÓRZCIE WASZE USZY, A BĘDĘ MÓWIŁ DO WAS” - „ODY SALOMONA” 9, 14, 28, 32 I 34. PRZEKŁAD Z JĘZYKA SYRYJSKIEGO Z WPROWADZENIEM

Ody Salomona to wyjątkowa perła poezji chrześcijańskiej. Ich znaczenie dla biblistyki i patrologii jest bezdyskusyjne, choć różne szczegóły na temat ód pozostają ciągle przedmiotem licznych naukowych dyskusji. Wciąż brakuje polskiego przekładu całego zbioru tych hymnów z języków oryginalnych. Niniejszy artykuł przedstawia podstawowe zagadnienia związane z *Odami Salomona*, podając jednocześnie najważniejszą aktualną bibliografię na ich temat, oraz oferuje czytelnikowi przekład pięciu z nich, dotąd nigdy nie tłumaczonych na język polski¹.

¹ Ten artykuł nie powstałby bez serdecznej pomocy grona osób, którym pragnę wyrazić szczerą wdzięczność. Książd prof. Marek Starowieyski oraz ks. prof. Andrzej Uciecha od początku gorliwie motywowali do kontynuacji rozpoczętego dzieła, a na końcu wspomogli gotowy już tekst cennymi uwagami. Nad poprawnością i stylem języka polskiego, zarówno wprowadzenia jak i przekładu, czuwała dr Katarzyna Stepińska.

TEKST

Tekst *Ód Salomona* zachował się w kilku językach. Najstarsze materiały są jedynie fragmentaryczne. Wszystkich ód było prawdopodobnie czterdzieści dwie. Pięć z nich zachowało się po koptyjsku jako cytaty w gnostyckim utworze *Pistis Sophia*,² jedna po grecku,³ a krótki cytat po łacinie istnieje u Laktancjusza (pocz. IV w.).⁴ Najdłuższy tekst jest dostępny w znacznie późniejszych dwóch rękopisach syryjskich: *Codex Harris*⁵ oraz *Codex Nitriensis*.⁶ Pierwszy zawiera *Ody* 3,(?)–42,20, drugi *Ody* 17,7–42,20. Dodatkowo *Codex Harris* na marginaliach przedstawia porównania z innym, nieznanym rękopisem⁷. Oba syryjskie teksty zawierają oprócz *Ód Salomona* także 18 *Psalmów Salomona*, podając je w ciągłej numeracji, pod jedną nazwą⁸. Dopiero odkrycie syryjskiej wersji na początku XX w. doprowadziło do szerokiego zainteresowania odami i umożliwiło ich dogłębniejsze studia.

JĘZYK ORYGINAŁU

Mało tekstów chrześcijańskiej starożytności pozostawia aż tak wiele pytań bez odpowiedzi jak *Ody Salomona*. Najważniejszym z nich wydaje się kwestia języka oryginalnego ód. Nie mógł to być koptyjski ani łaciński, ponieważ fragmenty w tych językach są jedynie cytataми. Trudno jednak z całą pewnością określić, czy oryginał był syryjski czy grecki. Wprawdzie najobszerniejsze zachowane teksty są po syryjsku, ale trzeba zaznaczyć, że są to rękopisy bardzo późne (IX–Xw. i XIII–XVw.). Sprawę dodatkowo komplikuje fakt, że ta syryjska wersja ód, mając semicką specyfikę, zawiera jednocześnie wiele paronimów i zapożyczeń z greki (Lattke, 1993b)⁹. Natomiast grecki fragment (*Oda 11*), jako bardzo krótki (choć relatywnie dłuższy od odpowiadającego mu tekstu syryjskiego), nie może pomóc w rozwiąza-

2 *Ody* 1,1–5; 5,1–11; 6,8–18; 22,1–12; 25,1–12 w *Codex Askewianus, MS. Add. 5114* (Londyn, British Museum, 2 poł. III w.)

3 *Oda* 11,1–24 w *P. Bodmer XI* (Cologny-Genève, Bibliothèque Bodmer, III w.)

4 *Oda* 19,6–7 w *Div. inst.* 4,12,3 (Sch 509,100–102); tekst powtórzony w: *Epitome* 39,2 (Sch 335,162).

5 *Cod. Syr. 9* (Manchester, John Rylands Library, XIII–XV w.)

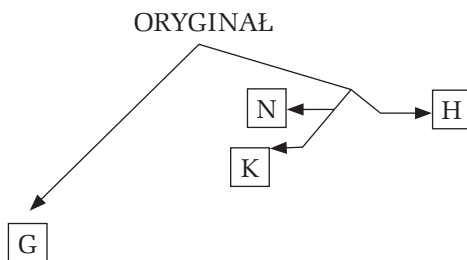
6 *MS. Add. 14538* (Londyn, British Museum, IX–X w.)

7 W niektórych z tych miejsc trudno ocenić, czy są to poprawki pochodzące od tej samej ręki czy późniejsza korekta. Prawdziwe warianty występują na pewno na marginesie 17,11, gdzie użyte zostało słowo także różne od tego w *Nitriensis*, ze wspomnieniem wprost innego „kodeksu” oraz 28,17, gdzie wariant jest tożsamy z *Codex Nitriensis* (Lattke, 2009, s. 4; 1979a, s. 62–64).

8 Psalm 1 jest nazwany *Odą* 43 itd. Różnice w stylu i treści nie sprawiają problemów w ich identyfikacji. Warto jednak przy okazji zaznaczyć, że także współcześnie *Psalmy* i *Ody Salomona* bywają nieraz mylone, przynajmniej w popularnych odniesieniach. Por. polski przekład *Psalmów Salomona* z wprowadzeniem (Tronina, 2016, s. 477–511).

9 Ponownie wydane w: Lattke, 1998, s. 133–150.

niu problemu. Niektórzy z powodu tych niejasności twierdzą, że oryginał mógł być nawet hebrajski (Grimme, 1911), odwołując się przy tym także do powiązań z literaturą qumrańską (Carmignac, 1961, s. 71–102). Za pewne można uznać jedynie to, że – jak przy większości starożytnych dzieł – nie mamy dostępu do oryginału, który stał za zachowanymi wersjami tekstu i dlatego nie można obecnie określić, jak długi ciąg tradycji stoi między różnymi wydaniem, ani kiedy nastąpiły tłumaczenia. Bardzo trudno jest też wyrokować o tekście tak starym, który zachował się w tak niewielu kopiach. John Adney Emerton (1967, s. 406) na końcu swojego wyczerpującego studium opowiada się za syryjskim oryginałem, później podaje jednak także ewentualne wątpliwości i wskazuje, że datacja ód na II w. stoi w pewnej sprzeczności z pełni wykształconym językiem syryjskim, z którym mamy do czynienia w tym utworze (Emerton, 1977, s. 687).¹⁰ James Hamilton Charlesworth, wieloletni badacz ód, opowiada się także za syryjsko-aramejskim oryginałem (1977, s. 14), przedstawiając w sposób następujący zależności zachowanych tekstów (G - tekst grecki; N - *Codex Nitriensis*; K - tekst koptyjski; H - *Codex Harris*):

Według Charleswortha za syryjsko-aramejskim oryginałem przemawia wewnętrzna jakość i spójność tekstu syryjskiego: gry słów, asonanse, paralelizmy, schemat metryczny i rytm. Wiele pojawiających się wariantów można również wytłumaczyć błędnym odczytaniem syryjskiego oryginału (Charlesworth, 1998b, s. 78–136). Liczne szczegóły pozostają jednak wciąż dyskusyjne i trudne do udowodnienia (zob. np. dyskusja konkretnego przypadku Brock, 1975, s. 143; Emerton, 1977, s. 512–514). Z kolei największy współczesny autorytet w dziedzinie *Ód*

¹⁰ Język syryjski wyodrębnił się z jednego ze wschodnich dialektów języka aramejskiego. Najstarsze zachowane syryjskie inskrypcje pochodzą z pierwszych trzech wieków po Chr., choć ich język był jeszcze w stadium przejściowym między wcześniejszym środkowo-aramejskim, a w pełni wykształconym językiem syryjskim, o którym możemy mówić dopiero w III–IV w. (Lipiński, 1997, s. 65–68). Język ód z początku II w. musiałby być wczesną formą syryjskiego albo jeszcze innym, pokrewnym dialektem. Charlesworth sugeruje ewentualnie dialekt aramejski palestyńsko-chrześcijański lub palestyńsko-żydowski (1998b, s. 134–135).

Salomona, Michael Lattke, jest przekonany, że oryginał musiał być grecki, choć ogranicza swoje argumenty do braku wystarczającej pewności, co do syryjskiego oryginału (Lattke, 2009, s. 11). Czasem jednak sam wydaje się mieć wątpliwości co do tej opinii (tamże, s. 152–153). Lattke w swoim komentarzu do każdej ody przedstawia konsekwentnie hipotetyczną grecką retrowersję tekstu.

CZAS I MIEJSCE POWSTANIA

Drugim ważnym zagadnieniem jest czas powstania *Ód Salomona*. Datacja greckiego *P. Bodmer XI* na III w. ustala *terminus ante quem*. Pewne prawdopodobne odniesienia do ód u chrześcijańskich autorów starożytnych z II w. pozwalają nam określić lepiej przypuszczalną datę ich powstania (zob. dokładną analizę: Lattke, 2009, s. 7–10; 1993a, s. 45–59)¹¹. Są one o tyle trudne w interpretacji, że nie są to nigdy dokładne cytaty, lecz jedynie luźne nawiązania lub podjęte motywy, na tyle jednak charakterystyczne, że wydają się prawdopodobne. Najstarsze z nich występują w pismach z pierwszych dziesięcioleci II w.: *2 Liście Klemensa*¹² oraz *Liście Barnaby*¹³. To pozwala ustalić możliwą datę powstania ód na lata 100–125 po Chr.

O miejscu powstania nie można powiedzieć nic pewnego. Różne przypuszczenia wiążą się z językiem uważanym za oryginalny oraz ewentualnymi zależnościami z innymi tekstami. W związku z tym sugerowano Egipt, Syrię, Azję Mniejszą lub Palestynę (tamże, s. 11–12).

AUTOR

Jasne jest, że przypisanie tych utworów Salomonowi jest czysto symboliczne. Nie jest jednak oczywiste, z czego ono wynika, być może z utożsamienia Chrystusa z „prawdziwym Salomonem” (Lattke, 1991, s. 279; ponowne wydanie 1998, s. 111). Anonimowego autora próbowano identyfikować z różnymi postaciami na zasadzie domysłów (np. biblijny Apollos, syryjski pisarz Bardesanes, zob. Lattke, 2009, s. 5). Spójność formalna i tematyczna przemawiają za pojedynczym autorem lub przynajmniej pojedynczą wspólnotą, w której powstał ten tekst (Kittel, 1914).

11 Druga pozycja ponownie wydana w: Lattke, 1998, s. 113–132

12 Tytuł „Ojciec prawdy” (*Oda* 41,9) w *2 Liście Klemensa* 3,1 (Świderkówna, Starowieyski, 2010, s. 93) i 20,5 (tamże, s. 101).

13 Nawiązanie do *Ody* 31,8–13 w *Liście Barnaby* 5,5–7 (Świderkówna, Starowieyski, 2010, s. 183) oraz określenie „drzewa wspaniałe” (*Oda* 11,16 po grecku) wraz ze wspomnieniem, że pochodzi od „innego proroka” w *Liście Barnaby* 11,9–10 (tamże, s. 191).

ŚRODOWISKO POWSTANIA

Pierwotny zachwyty odkryciem *Ód Salomona* wiązał się często z identyfikowaniem ich jako dzieła gnostyckiego. Łączyło się to nieraz z tworzeniem teorii, wiążących ten nurt chrześcijaństwa z *Ewangelią św. Jana* (np. Bultmann, 1985, s. 344–348). Wydaje się, że to zaszeregowanie łatwo doprowadziło do drugiej skrajności – uznania ód za dzieło heretyckie i z tego względu mało ważne dla głównego nurtu tradycji biblijnej i patrystycznej. Dokładna analiza potrafi odeprzeć tezę o gnostyckiej tożsamości tych hymnów (Charlesworth, 1969, s. 357–369)¹⁴. Cytaty w gnostyckim *Pistis Sophia* są późniejszymi interpretacjami ód (Lattke, 1979c, s. 69–84; ponownie wydane 1998, s. 1–15). Ponadto, współczesna wiedza na temat chrześcijaństwa pierwszych wieków pozwala nam unikać prostego podziału według kategorii ortodoksyjne – heretyckie. Ówczesna rzeczywistość była dużo bardziej skomplikowana: z jednej strony apokaliptyczno-mistyczne prądy judaizmu, z drugiej pregnostyckie tendencje chrześcijańskie. Ostateczne rozdzielanie się tych dwóch religii było również długim i złożonym procesem. Dziś pochodzenie ód umiejscawia się raczej na skrzyżowaniu tych różnych prądów, w epoce, w której trudno czasem ustalić ścisłą granicę między tym, co żydowskie, a tym, co chrześcijańskie. Mimo elementów świadczących o wpływie judaizmu czy interpretacji pregnostyckich, kontakt z pismami Nowego Testamentu pozostaje w nich zdecydowanie podstawowy (Lattke, 2009, s. 12–14).

TREŚĆ

W *Odach Salomona*, najstarszych utworach poezji syryjskiej, można już odnaleźć wiele typowych dla niej cech. Autor ód, podobnie jak klasycy Afrahat czy Efrem (obaj IV w.), często używa symboli, porównań i kontrastów. Ponadto syryjska poezja wydaje się mieć zwykle przeznaczenie wprost liturgiczne (Myszor, 1985, s. 163–172; nowe wydanie: 2008, s. 165–177). Sugerowano nawet, że *Ody Salomona* mogły mieć jakiś związek z celebracją sakramentu chrztu (Pierce, 1983, s. 35–59).

Autor nie cytuje nigdy Starego Testamentu, choć odwołuje się do niego wielokrotnie, posługując się często jakimś obrazem albo metaforą, najczęściej z Księgi Psalmów. Nowy Testament w wersji pisanej wydaje się nieznanym autorowi, aczkolwiek nawiązuje on niejednokrotnie do tych samych tradycji, opowiadających o życiu Jezusa: wspomina Jego dziewicze poczęcie, chrzest, chodzenie po wodzie, mękę, ukrzyżowanie i zmartwychwstanie.

¹⁴ Artykuł wydany ponownie z krótkim dodatkiem, zob. Charlesworth, 1998a, s. 176–191.

Najwięcej punktów wspólnych na poziomie języka i pojęć mają ody z Ewangelią św. Jana. Próby bliższego opisanie tych relacji ze szkołą Janową wskazują raczej na wspólne środowisko powstania obu teksów niż na jakąś bezpośrednią wzajemną zależność (Charlesworth, Culpepper, 1998, s. 232–260). Z drugiej strony *Ody Salomona* wykazują także wiele podobieństw z niektórymi tekstami ze zwojów znad Morza Martwego. Może to również świadczyć o wspólnym środowisku powstania (Charlesworth, 1998c, s. 192–231).

WYDANIA, TŁUMACZENIA, STUDIA

Editio princeps tekstu *Ód Salomona* było wydanie Rendela Harrisa i Alphonse Mingany, oparte wówczas jedynie na tekście syryjskim i koptyjskim (1916; 1920). Do dziś jest ono wciąż konsultowane. Dla tekstu greckiego *editio princeps* było wydane dużo później (Testuz, 1959, s. 46, 49–69). Pierwszego kompletnego wydania dokonał Charlesworth (1977). On także wydał facsimile wszystkich czterech rękopisów (1981). Najbardziej wyczerpujące są jednak dwie edycje Lattkego. Pierwsza, w pięciu tomach, ukazywała się na przestrzeni wielu lat i była bardzo rozczłonkowana, a przez to trudna do wykorzystania, bowiem w różnych tomach zawarte były: tekst syryjski, transkrypcja, tekst grecki, konkordancja, facsimile, bibliografia oraz inne studia (Lattke, 1979a; 1979b; 1980; 1986; 1998). Nowe wydanie ma trzy tomy, dzielące zbiór ód na kolejne części, a w nich umieszczono: tekst, przekład i komentarz (Lattke, 1999; 2001; 2005). Jest to aktualnie najważniejszy punkt odniesienia dla badaczy i tłumaczy. Istnieje ponadto nowsze, krótkie wydanie, przygotowane przez Lattkego, zawierające jedynie tekst oryginalny i przekład niemiecki z podstawowym aparatem krytycznym i komentarzem tekstualnym (2011). Tekst syryjski jest również dostępny w przystępnej, elektronicznej formie (tzn. zaopatrzonej w słownik i przeszukiwalnej) w projekcie *Digital Syriac Corpus* (<https://syriacorporus.org>).

Wśród różnych przekładów na języki nowożytne, oprócz tych zawartych w powyższych wydaniach, warto wymienić także kilka innych, przygotowanych przez takich uczonych jak: Éphrem Azar (1996), John Adney Emerton (1984, s. 683–731) czy Marie-Joseph Pierre (1997, s. 671–743). Były one także konsultowane przy niniejszej pracy.

Oprócz powyższych wydań, zawierających już w sobie wiele studiów nad tekstem ód, wśród najważniejszych nowszych prac należy wymienić przede wszystkim te nad krytyką ich form (Błaszczak, 1985) oraz gatunkami literackimi (Franzmann, 1991). Szczegółową bibliografię z lat 1799–1997 można znaleźć w dwóch częściach (lata 1799–1984: Lattke, 1986, s. 57–367; lata 1985–1997: Lattke, 1998, s. 233–251). Dla polskiego czytelnika podstawową informację bibliograficzną za-

wiera hasło w *Nowym słowniku wczesnochrześcijańskiego piśmiennictwa* ks. prof. Marka Starowiejskiego (2018, s. 740).

POLSKI PRZEKŁAD

Ody Salomona nie zostały nigdy do tej pory w całości wydane po polsku, a dotychczasowe przekłady pojedynczych hymnów były dokonywane przede wszystkim za pośrednictwem istniejących już tłumaczeń na języki nowożytne¹⁵. Najważniejszym z nich pozostaje piękny, poetycki przekład Anny Kamieńskiej *Ód 11, 12, 13, 16, 20, 23, 27, 30, 35 i 39* w antologii poezji chrześcijańskiego wschodu *Muza chrześcijańska* (Starowiejski, 1985, s. 173–184; nowe wydanie 2008, s. 178–188). Z języków oryginalnych natomiast przetłumaczone do tej pory zostały jedynie: *Oda 15*, przetłumaczona przez ks. prof. Andrzeja Uciechę z języka syryjskiego (2004, s. 139–140) oraz *Ody 1 i 11*, przetłumaczone przez prof. Rafała Zarzecznego SJ, odpowiednio z koptyjskiego (2003, s. 9) i greckiego (2002, s. 9–10). Przekład całości ód z tekstów oryginalnych, z uwzględnieniem bieżącego stanu badań oraz komentarzem językowym, dotyczącym ich tekstu w różnych wersjach, jest poważnym zadaniem, stojącym przed polską patrologią. Bieżący wybór pięciu ód to przede wszystkim próba ukazania ich bogactwa: ody 9, 14, 28, 32 i 34 mają różną długość, styl, tematykę i trudność. Zachowały się one jedynie po syryjsku i nie były nigdy dotąd publikowane po polsku. Niniejszy przekład jest jak najbardziej możliwie dosłowny, a zamieszczony komentarz jest tylko podstawowy, ogranicza się do przedstawienia różnic w rękopisach, ewentualnie alternatywnych tłumaczeń oraz podstawowych wyjaśnień znaczenia, tam gdzie zrozumienie może sprawiać trudności. Te pięć *Ód Salomona* w języku polskim jest zarazem wyrażeniem pragnienia wydania w przyszłości całego ich zbioru. Prace nad tym przekładem trwają.

Skróty użyte w przypisach:

N	rękopis <i>Codex Nitriensis</i>
H	rękopis <i>Codex Harris</i>
H marg.	Warianty na marginesie <i>Codex Harris</i>
<i>Thesaurus</i>	Payne Smith, R., <i>Thesaurus Syriacus</i> (Oxonii 1879, 1901) I–II.

¹⁵ Przede wszystkim z francuskiego i niemieckiego oraz z angielskiego, hiszpańskiego i włoskiego. Szczegółowa bibliografia dotychczasowych polskich przekładów: Stawiszynski, N. 11596, 11894–11922.

Oda 9¹⁶

1. Otwórzcie wasze uszy,
a będę mówił do was.
2. Dajcie¹⁷ mi samych siebie¹⁸,
abym i ja dał wam samego siebie.
3. Słowo Pana i Jego pragnienia
to Jego święta myśl, którą podjął o swoim Mesjaszu.
4. Bowiem w woli Pana jest wasze życie,
a Jego zamysłem¹⁹ jest życie wieczne,
i niezniszczalna jest wasza doskonałość.
5. Wzbogaćcie się w Bogu Ojcu,
i przyjmijcie zamiśl Najwyższego!
Bądźcie mocni i zbawieni Jego łaską!
6. Ogłaszam bowiem pokój wam, Jego świętym,
aby ci wszyscy, którzy słuchają, nie upadli w bitwie,
7. a ci znów, którzy Go poznali, nie zginęli,
i aby ci, którzy [Go] przyjmą, nie byli zawstydzeni.
8. Wieczną koroną jest prawda,
błogosławieni ci, którzy wkładają ją na głowę:
9. kamień wielkiej wartości.
Albowiem były wojny z powodu korony.
10. Lecz Sprawiedliwość wzięła i dała ją wam.
11. Włóżcie koronę w prawdziwym przymierzu Pana,
a wszyscy ci, którzy zwyciężyli²⁰, zostaną zapisani w Jego księdze.
12. Gdyż ich księga jest waszym zwycięstwem²¹,
a ono widzi was przed sobą²²
i pragnie, abyście byli zbawieni.
Alleluja.

16 Zob. tekst oryginalny i komentarz (Lattke, 1999, s. 155–170).

17 W H czasownik w liczbie pojedynczej: „daj mi”. Uważa się to za błąd kopisty i poprawia na liczbę mnogą zgodnie z sensem całości.

18 **بفؤادكم** można też przetłumaczyć dosłownie: „wasze dusze”.

19 **مخبركم** to po pierwsze „umysł”, „rozumienie”, „porada” (por. *Thesaurus*, 3948–3949).

20 Korzeń **فاز** oznacza także „być uniewinnionym”, „usprawiedliwionym” (por. *Thesaurus*, 1119–1120).

21 Zob. wyżej.

22 Ono” odnosi się do „zwycięstwa”.

Oda 14²³

1. Jak oczy syna ku swemu ojcu,
tak moje oczy, Panie, są zawsze ku Tobie,
2. gdyż u Ciebie są moje piersi²⁴ i ma rozkosz.
3. Nie odwracaj ode mnie swego miłosierdzia, Panie,
i nie odbieraj mi swojej łaskowości.
4. Wyciągaj zawsze do mnie, mój Panie, swą prawicę,
i bądź mi przewodnikiem aż do końca, według swojej woli.
5. Niech będę²⁵ pięknym przed Tobą, ze względu na Twoją chwałę
i ze względu na Twoje Imię, niech będę²⁶ wybawiony od złego.
6. Niech²⁷ Twoja łagodność, Panie, przebywa ze mną,
oraz owoce Twej miłości.
7. Naucz mnie pieśni²⁸ Twojej prawdy,
tak, abym wydał w Tobie²⁹ owoce.
8. Otwórz mi harfę Twego Świętego Ducha³⁰,
abym wszystkimi nutami³¹ mógł Ciebie wysławiać, o Panie!
9. I według mnogości Twego miłosierdzia udzielił mi.
I pośpiesz, aby spełnić nasze prośby.
10. Ty jesteś spełnieniem³² wszystkich naszych potrzeb.
Alleluja.

Oda 28³³

1. Jak skrzydła gołębic nad ich piskletami

23 Zob. tekst oryginalny i komentarz (Lattke, 1999, s. 257–268).

24 Lattke proponuje przetłumaczyć **אֵי** (por. *Thesaurus*, 4391) jako „moje źródła mleka”, aby lepiej oddać zamierzony sens, na pewno tutaj niedostojny.

25 Można też tłumaczyć prostym czasem przyszłym: „będę”.

26 Jak wyżej.

27 Także tutaj można tłumaczyć prostym czasem przyszłym: „będzie przebywać”.

28 **אֲשִׁירָא** może oznaczać „psalmy”, „hymny” czy „ody”, trudne od odróżnienia między sobą (por. *Thesaurus*, 1136–1137). Powtarzające się odniesienia do tych pieśni (*Oda* 26,2; 26,3; 26,8; 36,2) weszły prawdopodobnie także do tytułu całego zbioru (*Ody*) oraz sposobu nazywania jego pojedynczych części. Zob. także tytuł *Ody 11* po grecku: **ὄδῃ Σολομώντος** (por. Lattke, 2009, s. 203).

29 **בְּךָ** można też tłumaczyć: „przez Ciebie”.

30 „Harfa” (syryjskie słowo **ܚܪܦܐ** pochodzi od greckiego **κithára**, por. *Thesaurus*, 3613) jest obrazem ust, które „nauczone” (werset 7a), czyli pełne Ducha (werset 8a), mogą się otworzyć na uwielbianie Boga (werset 8b).

31 **ܢܘܬܐ** może oznaczać także „melodie” (por. *Thesaurus*, 3603–3604).

32 **ܥܫܝܐ** to dosłownie: „zdolny”, „możliwy” (por. *Thesaurus*, 2190).

33 Zob. tekst oryginalny i komentarz (Lattke, 2001, s. 257–281).

- i jak usta ich piskląt ku ich³⁴ ustom,
tak również są skrzydła Ducha nad sercem mym.
2. Rozkoszuje się me serce i tańczy³⁵,
jak niemowlę, które tańczy w łonie swej matki.
 3. Uwierzyłem, i dlatego też³⁶ znalazłem odpoczynek,
bo godny wiary jest Ten, w którego uwierzyłem.
 4. Wielce mnie pobłogosławił,
a ma głowa ku Niemu³⁷.
I miecz³⁸ nie oddzieli mnie od Niego, ani ostrze.
 5. Ponieważ przygotowałem się³⁹ zanim nadeszło zniszczenie,
i zostałem umieszczony w Jego skrzydłach⁴⁰ niezniszczalnych,
 6. i objęło⁴¹ mnie życie nieśmiertelne,
i ucałowało mnie.
 7. I z niego⁴² jest duch, który jest we mnie⁴³,
a nie znajdzie on śmierci, gdyż on⁴⁴ [sam] jest życiem⁴⁵.
 8. Zadziwili się ci, którzy mnie ujrżeli⁴⁶,
ponieważ byłem ścigany.
 9. I myśleli, że zostałem połknięty,
ponieważ wydawałem się im jak ktoś zgubiony.
 10. Lecz moje uciemienie
było moim zbawieniem.
 11. Stałem się zatem [przedmiotem] ich pogardy⁴⁷,

34 Tzn. „gołębic”.

35 Czasownik גּוּלָּע może znaczyć także: „skakać z radości” (por. *Thesaurus*, 846–847).

36 Brak w H.

37 מִלְּפָנָיו można tłumaczyć także: „u Niego”.

38 כֶּסֶף to także „wojna” (por. *Thesaurus*, 1364)

39 H: „przygotowałem”.

40 כַּנְּפֵי może oznaczać także: „łono” (por. *Thesaurus*, 1767).

41 H: „wyszli na zewnątrz”, albo: „ruszyli naprzód”. Prawdopodobnie błąd kopisty.

42 To znaczy: „z tego życia”.

43 H: bez „który”: „Duch we mnie”, to znaczy: „mój duch”.

44 Dosłownie: „ona”, gdyż duch (רוּחַ) jest w aramejskim i syryjskim rodzaju żeńskiego. Dopiero później (od V w.) gramatyczny rodzaj Ducha Świętego jest poprawiany na męski (por. Brock, 1990). W *Odach Salomona* duch jest zarówno rodzaju żeńskiego jak i męskiego.

45 W H przymiotnik: „żywy”.

46 Od tego wersetu mówi Chrystus.

47 בְּחֵן to dosłownie: „odrzuconie”, „obrzydlivość” (por. *Thesaurus*, 2638–2639).

- gdyż nie było zazdrości we mnie.
12. Ponieważ wobec każdego czyniłem dobro,
znenawidzono mnie.
 13. Okrzykli mnie jak wściekłe psy,
takie, które bez rozumu atakują swych panów,
 14. ponieważ ich umysł jest zepsuty,
a ich rozum zdeprawowany.
 15. Lecz ja niosłem wodę w mej prawicy,
a ich gorycz zniosłem⁴⁸ mą słodyczą.
 16. I nie doznałem zniszczenia,
ponieważ nie byłem ich bratem,
ani moje narodzenie nie było jak ich⁴⁹.
 17. I szukali mojej śmierci, lecz jej nie znaleźli,
bo byłem starszy od ich pamięci⁵⁰,
i daremnie rzucali losy⁵¹ przeciwko mnie.
 18. A ci, którzy mnie ścigali⁵²,
na próżno starali się zniszczyć pamięć o tym, który był przed nimi.
 19. Ponieważ umysł Najwyższego nie może być ogarnięty⁵³,
a Jego serce jest większe od wszelkiej mądrości.
Alleluja.

Oda 32⁵⁴

1. Błogosławieni mają radość [która pochodzi] z ich serca,
i światło od Tego, który w nich zamieszkuje,
2. i Słowo z tej Prawdy, która była samą sobą⁵⁵.

48 N: „zapomniałem” albo „zlekceważyłem”.

49 N: „nie znali (nie rozpoznali) mojego narodzenia”. Według Charleswortha to jeden z fragmentów ód, który najbardziej nawiązuje do doktryny doketyzmu. Być może dlatego w manuskrypcie N został on poprawiony (por. Charlesworth, 1977, s. 110).

50 N: „od ich szat”.

51 Tak N i H marg. H: „straszyli”.

52 Dosłownie: „byli za mną”. W N bez zaimka w sufiksie: „byli za”. Niektórzy tłumaczą: „ci, którzy przychodzą za mną”.

53 Czasownik **נִסְּוּ** w koniugacji Dt oznacza dosłownie: „uprzedzony”, „prześcignięty” (por. *Thesaurus*, s. 3490)

54 Zob. tekst oryginalny i komentarz (Lattke, 2005, s. 59–65).

55 H: „była z samej siebie”.

3. Ponieważ umocniła się⁵⁶ świętą siłą Najwyższego
i jest Ona niewzruszona na wiek wieków⁵⁷.
Alleluja.

Oda 34⁵⁸

1. Nie ma ciężkiej drogi
tam, gdzie jest proste serce,
ani żadnej udręki⁵⁹
dla sprawiedliwych myśli,
2. ani żadnej powietrznej trąby
w głębinie oświeconego myślenia.
3. Gdzie otoczony z każdej strony jest człowiek dobry,⁶⁰
nie ma w nim nic podzielonego.
4. Wzorcem tego, co w dole,
jest to, co jest na górze⁶¹.
5. Wszystko bowiem jest na górze,
a na dole nie ma niczego,
lecz wydaje się [to] tym, w których nie ma żadnej wiedzy⁶².
6. Łaska objawiła się dla waszego zbawienia,
wierzcie, żyjcie i bądźcie zbawieni.
Alleluja.

56 Podmiotem jest „Prawda”.

57 W H zamiast „na wiek wieków” jest „na wieczność”, „na wieki”.

58 Zob. tekst oryginalny i komentarz (Lattke, 2005, s. 91–105).

59 Rzeczownik **כְּבִיבָה** oznacza dosłownie: *uderzenie, ranę, chorobę* (por. *Thesaurus*, 2067–2068). Charlesworth proponuje wokalizację z dodatkową samogłoską **כְּבִיבָה** i tłumaczy: *bariera, ogrodzenie, przeszkoda* (Charlesworth, 1977, s. 123).

60 Sformułowanie trudne do zrozumienia (**כִּי־יֵשׁ אֵל בְּכָל־מְדִינָה**). Wiele rozmaitych tłumaczeń zostało zaproponowanych przez licznych autorów, zob. wykaz podany przez Lattke, 2005, s. 95–96.

61 N: „to jest to na górze”.

62 Oda 34,4–5 to trudny fragment, przede wszystkim pod względem składni. Lattke nazywa go jednym z najtrudniejszych miejsc w całych *Odach Salomona* (2009, s. 470–475).

Bibliografia:

- Skróty czasopism i serii podano według: *The SBL Handbook of Style. Second Edition*. (2014). For Biblical Studies and Related Disciplines. Atlanta, GA: SBL Press, 171–260 oraz Schwertner, S. M. (2014). *Internationales Abkürzungsverzeichnis für Theologie und Grenzgebiete*. Berlin–Boston: de Gruyter.
- Azar, É. (1996). *Les Odes de Salomon*. Sagesses Chrésiennes. Paris: Cerf.
- Blaszczak, G. R. (1985). *A Formcritical Study of Selected Odes of Solomon*. Harvard Semitic Monographs 36. Atlanta, GA: Scholars Press.
- Brock, S. P. (1975). Review of James Hamilton Charlesworth. The Odes of Solomon. *BSOAS* (38), 142–143.
- Brock, S. P. (1990). The Holy Spirit as Feminine in Early Syriac Literature. W: J. M. Sostkice (red.), *After Eve* (s. 73–87). London: Marschall Pickering.
- Bultmann, R. (1985). *Teologia del Nuovo Testamento*. Biblioteca di teologia contemporanea. Brescia: Queriniana.
- Carmignac, J. (1961). Les affinités qumrâniennes de la onzième Ode de Salomon. *RevQ* (3), 71–102.
- Charlesworth, J. H. (1969). The Odes of Solomon – Not Gnostic. *CBQ* (31), 357–369.
- Charlesworth, J. H. (1977). *The Odes of Solomon. The Syriac Texts*. SBLTTPS. Texts and Translations 7. Pseudoepigrapha Series 13. Missoula, MT: Scholars Press.
- Charlesworth, J. H. (1981). *Papyri and Leather Manuscripts of the Odes of Solomon*. Dickerson Series of Facsimiles of Manuscripts Important for Christian Origins 1. Durham, NC: Duke University Press.
- Charlesworth, J. H. (1998a). *Critical Reflections on the Odes of Solomon*. JSPSS. The Distinguished Scholars Collection 22. Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Charlesworth, J. H. (1998b). The Original Language of the Odes of Salomon. W: J. H. Charlesworth (red.), *Critical Reflections on the Odes of Solomon* (s. 78–136). Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Charlesworth, J. H. (1998c). Qumran, John and the Odes of Salomon. W: J. H. Charlesworth (red.), *Critical Reflections on the Odes of Solomon* (s. 192–231). Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Charlesworth, J. H., Culpepper, R. A. (1998). The Odes of Salomon and the Gospel of John. W: J. H. Charlesworth (red.), *Critical Reflections on the Odes of Solomon* (s. 232–260). Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Emerton, J. A. (1984). The Odes of Salomon. W: H. F. D. Sparks (red.), *The Apocryphal Old Testament* (s. 683–731). Oxford: Clarendon.
- Emerton, J. A. (1967). Some Problems of Text and Language in the Odes of Solomon. *JTS* 18 (2), 372–406.
- Emerton, J. A. (1977). Notes on Some Passages in the Odes of Solomon. *JTS* (28),

507–519.

- Franzmann, M. M. (1991). *The Odes of Solomon. An Analysis of the Poetical Structure and Form*. NTOA 20. Freiburg: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Grimme, H. (1911). *Die Oden Salomos, syrisch-hebräisch-deutsch. Ein kritischer Versuch*. Heidelberg: Carl Winters Universitätsbuchhandlung.
- Harris, J. R., Mingana, A. (1916). *The Odes and Psalms of Solomon*. T. I: *The Text with Facsimile Reproductions*. Manchester: The University Press.
- Harris, J. R., Mingana, A. (1920). *The Odes and Psalms of Solomon*. T. II: *The Translation with Introduction and Notes*. Manchester: The University Press.
- Kittel, G. (1914). *Die Oden Salomos – überarbeitet oder einheitlich?* BWAT 16. Leipzig: J. C. Hinrichsche Buchhandlung.
- Lattke, M. (1979a). *Die Oden Salomos in ihrer Bedeutung für Neues Testament und Gnosis*. T. I: *Ausführliche Handschriftenbeschreibung. Edition mit deutscher Parallel-Übersetzung. Hermeutischer Anhang zur gnostischen Interpretation der Oden Salomos in der Pistis Sophia*. OBO 25/1. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Lattke, M. (1979b). *Die Oden Salomos in ihrer Bedeutung für Neues Testament und Gnosis*. T. II: *Vollständige Wortkonkordanz zur handschriftlichen, griechischen, koptischen, lateinischen und syrischen Überlieferung der Oden Salomos. Mit einem Faksimile des Kodex N*. OBO 25/2. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Lattke, M. (1979c). The Gnostic Interpretation of the Odes of Solomon in the Pistis Sophia. *Bulletin de la Société d'Archéologie Copte* (24), 69–84.
- Lattke, M. (1980). *Die Oden Salomos in ihrer Bedeutung für Neues Testament und Gnosis*. T. Ia: *Der syrische Text der Edition in Es rangelā. Faksimile des griechischen Papyrus Bodmer XI*. OBO 25/1a. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Lattke, M. (1986). *Die Oden Salomos in ihrer Bedeutung für Neues Testament und Gnosis*. T. III: *Forschungsgeschichtliche Bibliographie 1799-1984 mit kritischen Anmerkungen. Mit einem Beitrag von Majella Franzmann. A study of the Odes of Solomon with reference to the French Scholarship 1909-1980*. OBO 25/3. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Lattke, M. (1991). Wie alt ist die Allegorie, daß Christus (Messias) der wahre Salomo sei? Eine wissenschaftliche Anfrage. *ZNW* (82), 279.
- Lattke, M. (1993a). Dating the Odes of Solomon. *Antichthon* (27), 45–59.
- Lattke, M. (1993b). Die griechischen Wörter im syrischen Text der *Oden Salomos*. *ARAM* (5) (A Festschrift für Dr. Sebastian P. BROCK), 285–302.
- Lattke, M. (1998). *Die Oden Salomos in ihrer Bedeutung für Neues Testament und Gnosis*. T. IV: OBO 25/4. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Lattke, M. (1999). *Oden Salomos. Text, Übersetzung, Kommentar. Oden 1 und 3–14*.

- NTOA (41.1). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Lattke, M. (2001). *Oden Salomos. Text, Übersetzung, Kommentar. Oden 15–28.* NTOA 41.2. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Lattke, M. (2005). *Oden Salomos. Text, Übersetzung, Kommentar. Oden 29–42.* NTOA 41.3. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Lattke, M. (2009). *Odes of Solomon. A Commentary.* Hermeneia. Minneapolis, MN: Fortress Press.
- Lattke, M. (2011). *Die Oden Salomos. Griechisch – koptisch – syrisch mit deutscher Übersetzung.* Darmstadt: WBG.
- Lipiński, E. (1997). *Semitic Languages. Outline of a Comparative Grammar.* OLA 80. Leuven: Peeters.
- Myszor, W. (1985). Poezja teologów. W: M. Starowieyski (red.), *Muza chrześcijańska. T. I: Poezja armeńska, syryjska i etiopska* (s. 163–172). Kraków: Znak.
- Pierce, M. (1983). Themes in the “Odes of Solomon” and Other Early Christian Writings and Their Baptismal Character. *Ephemerides Liturgicae* (98), 35–59.
- Pierre, M.-J. (1997). Odes de Salomon. W: P. Geoltrain, F. Bovon (red.), *Écrits apocryphes chrétiens I* (s. 671–743). Paris: Gallimard.
- Starowieyski, M. (red.). (1985). *Muza chrześcijańska. T. I: Poezja armeńska, syryjska i etiopska.* (6). Kraków: Znak.
- Starowieyski, M. (2018). Ody Salomona. W: M. Starowieyski, W. Stawiszyński (red.), *Nowy słownik wczesnochrześcijańskiego piśmiennictwa (740).* Poznań: Święty Wojciech.
- Świderkówna, A., Starowieyski, M. (2010). *Pierwsi świadkowie. Pisma Ojców Apostolskich.* BOK 10. Kraków: Wydawnictwo M.
- Testuz, M. (1959). *Papyrus Bodmer X-XII. X. Correspondance apocryphe des Corinthiens et de l'apôtre Paul. XI. Onzième Ode de Salomon. XII. Fragment d'un Hymne liturgique. Manuscrit du IIIe siècle.* Cologny: Bibliothèque Bodmer.
- Tronina, A. (2016). Psalmy Salomona (Psalmy Salomonis). *Vox Patrum* (36), 477–511.
- Uciecha, A. (2004). Ody Salomona. W: J. Słomka (red.), *Chrzest i pokuta w Kościele starożytnym. Antologia tekstów I-III w.* (139–140). Kraków: Wydawnictwo M.
- Zarzczyński, R. (2002). Oda Salomona XI. Przekład z języka greckiego i komentarz. *Przegląd Powszechny* (10), 9–10.
- Zarzczyński, R. (2003). Oda Salomona I. Przekład z języka koptyjskiego i komentarz. *Przegląd Powszechny* (1), 9.

“OPEN YOUR EARS AND I WILL SPEAK TO YOU” - ODES OF SALOMON 9, 14, 28, 32 AND 34: TRANSLATION FROM SYRIAC WITH AN INTRODUCTION

SUMMARY

The *Odes of Solomon* are a most ancient pearl of christian poetry, as their text stems from the beginning of the second century AD. The text of these hymns is preserved first of all in Syriac, with fragments also in Coptic, Greek and Latin. Until now only a small number of the forty-two odes have been translated into Polish from these original languages. More translations have been executed from other modern languages, but never for the entire text. This paper introduces basic questions concerning the *Odes of Solomon*, presenting an up-to-date bibliography on the topic and offers a translation of five odes, never before translated from Syriac into Polish, with a brief textual commentary. This work announces a publication (in preparation) of the whole collection of the *Odes of Solomon* in Polish.